

НЕЛОГИЧНА НОВА "К ПРВАТА НЕКОГАШНА

Роден е на 6.6.1945 г. во Кичево, каде завршува основно и средно образование. Студира и дипломира на Рударскиот факултет во Тузла. Од 1.10.1973 г. се вработува во рудникот "Тајмиште", каде од 1.4.1974 г. е распореден на работно место инженер. Потоа поради стручните и организаторските способности е унапреден и од 1.7.1975 г. е главен оперативен инженер во ТТС и ТС. На 9.7.1987 г. е именуван за директор на РЖ "Скопје-Тајмиште" ДОО Кичево. По организационото и сопственичкото реструктурирање на АД "Тајмиште"-Кичево, на 16.7.1997 г. е именуван за генерален директор.

Во текот на кариерата е именуван за: претседател на студентската организација; член на факултетскиот Совет и на ИО на Тузланскиот факултет; во 1974-1975 г. е делегат во Соборот на здружен труд во Републичкото собрание; два мандата е одборник во Соборот на здружен труд во општинското Собрание на Кичево до 1982 г.; член на РС и ИО на РЖ "Скопје"; добива признание за најуспешен менаџер во ПОС РЖ "Скопје"; член на УО на ЈП Електростопанство на Македонија; член на УО на Универзитет "Св. Климент Охридски"; претседател на регионалната стопанска комора на Општина Кичево од 1997 г.; член на ИО на Стопанска комора на Македонија; член на Универзитетскиот совет; претседател на меѓународната Кичевска ликовна колонија.

Кичево се наоѓа во југозападниот дел на Македонија. Господине Толески, кажете ни нешто повеќе за локацијата, геостратешката положба и за ресурсите со кои располага Вашиот град?

ТОЛЕСКИ: Градот Кичево се наоѓа во западниот дел на Република Македонија, на оддалеченост од околу 110 км од главниот град Скопје и претставува главна раскрсница во Западна Македонија. Кичево, како урбан центар, е лоциран на надморска височина од 620 до 650 метри и е сместен во центарот на Кичевската котлина, која претставува обликувана природна целина, опколена со високи планини. Градот припаѓа на горното сливно подрачје на реката Треска, а овој крај е препознатлив и богат со шуми, води и со рудно богатство.

Кичево има богата историја, почнувајќи од античкиот период па сè до денес. Постојат и најразлични преданија за тоа како градот го добил своето име. Можете ли накратко да се задржите на античкиот период, но и на улогата на овој град во долгогодишната македонска историја?

Разговорот го водеше:
Жаклина МИТЕВСКА

ТОЛЕСКИ: Колку што ми е познато, а се надевам дека не грешам, забележано е дека во близина на денешното Кичево постоел градот Ускана, кој се спомнува уште од времето на македонскиот крал Персеј и неговото војување со Римјаните, во вториот век пред новата ера. За градот Кичево прв пат се дознава од неговото спомнување во 1018 г. во една повелба на византискиот владетел Василиј Втори, како место Кичавис. **Една од познатите личности од тоа време, за која се преплетуваат легенди, и за името на градот, е сестрата на Марко Крале, Кита, која била исклучителна и почитувана личност најверојатно кога тој бил познат и како Китинград.** Кичево и Кичевско во средновековието потпаднале под османлиска власт и биле во состав на Османлиска империја сè до Балканските војни на почетокот на XX век. Во 1919 г. со Версајската конференција овој регион му припаднал на Кралството на Србите, Хрватите и Словенците. Во исклучително тешки услови регионот ја дочекал фашистичката окупација во 1941 г. кога поголемиот дел од Македонија бил окупиран од бугарските сили, а Кичевскиот регион се нашол под италијанска окупација. Првото ослободување на Кичево било во 1943 г. на 11 септември, веднаш по капитулацијата на Италија, а до 1945 г. градот шест пати бил ослободуван. **Ке остане запишано дека тој е првиот ослободен град во Македонија во текот на НОВ, каде се формирала и првата народна власт.** Со историскиот референдум во 1991 г. на 8 септември, Македонија стана независна држава, со изградба на повеќепартиски систем и пазарно стопанство, а Кичево се вклучи во системот на транзиција.

Каква е личната карта на Општина Кичево и на нејзините граници, според новата територијална поделба, како и етничката структура на населението?

Во близина на денешното Кичево постоел градот Ускана, кој се спомнува уште од времето на македонскиот крал Персеј и неговото војување со Римјаните, во вториот век пред новата ера.

РОЈКА" ЗА ГРАДОТ СО НАРОДНА ВЛАСТ

ТОЛЕСКИ: Со територијалната поделба од 1996 г. кичевскиот регион е поделен на 5 општини: Кичево, Другово, Зајас, Осломеј и Вранештица. Што се однесува до површината, Кичево покрива најмал дел во споредба со другите општини, односно зафаќа 49 км и претставува урбана целина. Демографската структура на населението во Општина Кичево е разновидна. Според пописот на населението од 2002 г., Општина Кичево има 30.138 жители, односно се забележува пораст на населението од 9,42 процента во однос на претходниот попис од 1994 г. Од вкупниот број жители 16.140 се Македонци или 53,6 проценти, 9.202 се Албанци или 30,5 отсто, 2.430 се Турци или 8,2 проценти, потоа се Ромите со 1.630 или 5,4 отсто, има 76 Власи или 0,3 проценти, 86 Срби или 0,3 отсто и други. Со новата територијална поделба се планира на Општина Кичево да ѝ се припојат општините Другово, Вранештица, Зајас и Осломеј. Со тоа општинските граници на север ќе бидат до превојот Стража, на запад до планината Бистра, на југ по долината на реката Треска до Илинска Планина, а на исток границите ќе допираат до северниот дел на Порече, сè на сè во пречник од 90 км.

По примерот на Струга, која стана Општина со мнозинско албанско население, се најавуваше дека во 2008 г. иста судбина ќе доживее и Вашата Општина...

ТОЛЕСКИ: Законот за територијална организација на локалните самоуправи во Р Македонија, во делот кој се однесува на Општина Кичево, донесе решение кое во јавноста оправдано предизвика големо бранување и организирање референдум за изјаснување по предлогот. Со предлогот, преку ноќ и без никаква анализа, се измени севкупниот социјално-економски, демографски и функционален живот, и тоа не само за граѓаните од Кичево, во согласност со последиците кои ќе настанат, за сите жители во целиот кичевски регион. Со предлогот на Владата, со кој на градот Кичево, како урбана целина, му се даваат руралните општини Осломеј, Зајас, Другово и Вранештица, се формира огромна територија со 88 населени места и 17 градски месни заедници. Од аспект на нормалното функционирање, согласно економската моќ на центарот, не може да стане ниту збор за некаква успешна локална самоуправа и за учество на граѓаните во креирањето на локалната политика. Предложениот Закон во себе носи опасности од уште поголема централизација и дезинтеграција и слаба ефикасност, што е апсолутно спротивно на ефектите кои се очекуваат во реалноста. И по донесувањето на Законот во 2004 г. до денес државата не презела никакви чекори за амортизација, помош или да понуди визија, во соработка со нас, за начинот на кој ќе се решаваат одредени проблеми. Граѓаните ќе бидат принудени да патуваат и по 90 км за да реализираат најосновни потреби и услуги или, пак, да чекаат цели мандати за да бидат само спомнати како населени места, односно урбани заедници. За решавање на конкретните проблеми и за проекти нема никаков збор, согласно блокираниот буџет на Општината кој не може да се деблокира без помош од државата. Апсолутно стојам на тоа дека Законот треба под итно да се смени и општините да продолжат да функционираат во постојните граници. Во моментот тие се многу поупешни и пофункционални и не ја гледам логиката за нивно укинување. Во спротивно, **создавањето на една ваква "функционална општина", ќе донесе огромен број проблеми и парадоксални ситуации од секаква природа и Кичево сигурно ќе го претвори во еден од најпроблематичните краеве во државата.**

Од 1 јули годинава стапи во сила втората фаза од децентрализацијата, поконкретно фискалната децентрализација. Како се снаоѓа Вашата општина во тој поглед, но

и во каква состојба го затекнавте Кичево во првата фаза? Каква е финансиската конструкција на Општината?

ТОЛЕСКИ: Општина Кичево поднесе апликација за да премине во втората фаза на децентрализацијата, но Министерството за финансии процени дека Општината не ги исполнува условите за такво нешто, бидејќи **веќе подолго време има блокирана жиро-сметка и тоа со сериозен износ од околу 45 милиони денари извршни решенија во трезор и уште 35 милиони денари судски решенија кои се во процедура.** Поголем дел од овие решенија се за извршени експропријации пред 20 или 30 години и се за проекти од национален интерес, кои се на товар на Општината и на нејзините граѓани. Се надеваме дека во преговорите со претставниците од Министерството за финансии и од Владата на РМ ќе најдеме заедничко решение и дел од обврските ќе преземе државата. Во спротивно, **доколку не постоеше овој проблем со блокираната сметка, Општина Кичево ќе беше подготвена да ги преземе обврските кои произлегуваат од втората фаза на децентрализацијата.**

Една од легендите за калето вели дека таму живеела една од сестрите на Крали Марко, Кита, по која не само калето, туку и градот го добиле името.

Во каква состојба се училиштата? Минатата година повеќето општини се соочија со недостаток на средства за огрев. Како вие стоите на тој план, но и на планот на обезбедување средства за плати на наставниците, кои сега треба да ги обезбеди Општината?

ТОЛЕСКИ: Во Општина Кичево има три основни и едно средно училиште. Состојбата со училиштата е следна: Во ОУ "Кузман Јосифоски-Питу" училишната зграда е пуштена во употреба на 3.9.2007 година, така што ова ново училиште нема проблеми, освен тоа што сè уште нема спортска сала.; ОУ "Д-р Владимир Полежиноски" е во добра состојба. Единствен проблем е кровната конструкција која прокиснува.; ОУ "Санде Штерјоски" се соочува со просторни проблеми, бидејќи наставата се одржува во три смени, а на објектот му се потребни градежни интервенции во смисла на промени на прозорци и сл. Во состав на ова училиште се и две подрачни училишта во с. Трапчин дол, каде е потребна санација на кровната конструкција, а во с. Мамудовци наставата се одржува во приватна куќа и во крајно лоши услови.

Во средното училиште "Мирко Милески" се одржува настава за 2.700 ученици и е потребна целосна санација на санитарните јазли, а има проблеми и со просторните услови.

Во врска со средствата за огрев за училиштата, имаме состојба во која се недоволни финансиите кои се донираат преку наменски дотации и се јавува проблем. **Не сме во состојба да ги обезбедиме средствата за плати на наставниците, бидејќи не сме преминале во втората фаза на децентрализацијата.**

Како функционираат индустриските капацитети во Општината? Што се случува со некогашните гиганти, на пример, рудникот "Тајмиште" кој навреме се трансформира, додека фабриката "Цане Толески" ја дели судбината на повеќето загубари?

ТОЛЕСКИ: Периодот на транзиција во Р Македонија (премин од договорна на пазарна економија,) остави свои белези

во стопанството во Општина Кичево, слично како и во останатите градови од државата. Дел од стопанските субјекти се затворени или чекаат судска разврска, дел се приватизирани (главно, тие ја задржаа својата производствена програма или ги проширија дејностите во зависност од потребите на пазарот).

Што се однесува до АД "Тајмиште", по распаѓањето на РЖС "Скопје", рудникот се најде во мошне непријатна состојба. Запирањето на производството во рудникот беше резултат на транзициониот процес, кој се рефлектираше и во работењето на "Тајмиште", поради што се наметна потреба да се реструктурира рудникот. По успешното реструктурирање, АД "Тајмиште" се занимава со повеќе различни дејности, на пример, рударство, металопреработувачка индустрија, производство на здрава храна, градежништво и др. Рударството е организирано околу производството на дробен камен за потребите на градежништвото, со различна димензија, и тампон за тампонирање патеки, кој се добива од производството на кршен камен за градба.

Од областа на металопреработувачката индустрија, АД "Тајмиште" произведува жичани плетива, истегнат метал. Работната единица за производство на здрава храна произведува риби, печурки, мед, сирење.

На пат е успешно да се рестартира и Фабриката за навојни производи "Тане Цалески"- Кичево, која веќе го рестартира производството како нова фирма "Металика", со приватен капитал и со добри изгледи во наредниот период да оствари брз и динамичен развој.

Општ заклучок е дека приватизираните компании со поголеми или со помали тешкотии од различна природа полека го наоѓаат своето место на домашниот и на регионалниот пазар. Никнаа и нови компании, главно, во делот на секторот на услуги. По обемот на работа и по ангажирањето работна сила тоа се мали и средни компании. Бројот на регистрирани субјекти на поширокиот Кичевски регион варира околу 1.200, кои своите производи и услуги, главно, ги плазираат на домашниот пазар.

 Долго време водоводот "Студенчица" ги полнесе новинарските страници. Дали оваа актуелност и натаму претставува жешка тема, односно кои други комунални проблеми ги мачат кичевчани?

ТОЛЕСКИ: Регионалниот водовод "Студенчица" повторно е актуелен поради сушната година, штедроста на изворот драстично е намалена, така што во ЈП "Комуналец" размислуваат за рестрикции на водата. Во Општина Кичево има и други комунални проблеми, од аспект на комуналната хигиена, а возилата и механизацијата на претпријатието се во лоша состојба. Потребна е целосна реконструкција на водоводната мрежа во Општината, како и наоѓање решение за постојниот проблем со т.н. депонија. За жал, со ваква финансиска состојба не гледам како од сопствени средства би ги планирале капиталните инвестиции и би реализирале активности за решавање на зголемените комунални проблеми.

 Кои се Вашите планови за да им се олесни животот на граѓаните во кичевската општина, не само на економски, туку и на инфраструктурен план?

ТОЛЕСКИ: Општина Кичево прави големи напори да им го олесни животот на граѓаните. Правиме напори да заживеат некои од затворените капацитети, кои во Кичево ги има многу, додека во однос на инфраструктурата настојуваме да се реализираат најразлични проекти, кои ќе го подобрат квалитетот на живеење. Без посебен редослед ќе наведем некои проекти кои се реализираат и се во тек: Фекална канализација по улиците "Методија Стефаноски" и "Борис Кидрич", забавување на кејот на реката Сушица, уредување на пешачката зона во центарот на градот, реконструкција на Соколаната, пристапни рампи за телесно инвалидизираните лица, реконструкција на електричната инсталација во средното училиште и др. Главно, реализацијата на проектите е во соработка и со кофинан-

сирање на УНДП, УСАИД, Светска банка, швајцарската Агенција за развој и соработка и други донаторски куќи.

Збор-два за Кичевската колонија и за познатите манастири во околината на Вашата општина. Што правите на тој план и како ќе ги привлечете домашните и странските туристи?

ТОЛЕСКИ: Традиционално, секоја година во Куќата на уметноста се одржува интернационалната Кичевска ликовна колонија, која почнува првата седмица во јули и трае 3 седмици. На неа во тековната година учествуваат повеќе од 30 ликовни уметници и вајари од разни држави во светот. Куќата на уметноста се наоѓа во месноста Кнежино и е сопственост на АД "Тајмиште", под чие покровителство се одвива овој голем уметнички и ликовен настан. На уметниците кои творат на оваа ликовна колонија им се обезбедени идеални услови за работа во природна идилја и во објект со кој се гордеат сите жители на градот Кичево. До Куќата на уметноста се доаѓа по асфалтиран пат, а се минува покрај угостителскиот објект "Бисер", Крушино и манастирскиот комплекс "Св. Ѓорѓија". Местото се наоѓа во борова шума и тука свое катче за одмор, спортување и рекреација наоѓаат многу кичевчани, но и бројни гости од други краевци од нашава држава.

Што се однесува до промовирањето на туризмот, Кичево ги сафа своите предности и ресурси и во стратешките документи предвидува развој на алтернативниот туризам, како предуслов за целосен напредок. Секако за тоа ни е потребна и помош од државата. На подрачјето на Кичевската котлина има исклучително вредни споменици од материјалната култура, кои потсетуваат на минатото и создаваат услови за подигнување на туристичката понуда на повисоко ниво. Ќе ја спомнам тврдината Китино Кале - археолошки локалитет на кој досега не се вршени систематски испитувања. Една од легендите за калето вели дека таму живеела една од сестрите на Крали Марко, Кита, по која не само калето, туку и градот го добиле името. **Најмаркантен просветно културен историски споменик претставува манастирот "Св. Богородица Пречиста", кој датира од 1316 г., а денес по многу нешто тој е посебен.** Всушност, ова е свет храм на сите верници, без разлика дали својот бог го нарекуваат Господ или Алах. Во дел од манастирите се изградени модерни конаци, со голем број сместувачки капацитети, со што има можност за развој на алтернативен туризам.